

если $IRR > CC$, то проект следует принять; если $IRR < CC$, то проект следует отвергнуть; если $IRR = CC$, то проект ни прибыльный, ни убыточный.

Преимуществом метода внутренней нормы рентабельности по отношению к методу чистого дисконтированного дохода является возможность его интерпретирования. Он характеризует начисление процентов на затраченный капитал (рентабельность затраченного капитала).

Критерии NPV, IRR и PI, наиболее часто применяемые в инвестиционном анализе, являются фактически разными версиями одной и той же концепции, и поэтому их результаты связаны друг с другом. Таким образом, можно ожидать выполнения следующих математических соотношений для одного проекта:

если $NPV > 0$, то $IRR > CC(r)$; $PI > 1$; если $NPV < 0$, то $IRR < CC(r)$; $PI < 1$; если $NPV = 0$, то $IRR = CC(r)$; $PI = 1$.

Существуют методики, которые корректируют метод IRR для применения в той или иной нестандартной ситуации. К одной из таких методик можно отнести метод модифицированной внутренней нормы рентабельности (MIRR) [3].

Исходя из этого, главные показатели оценки инвестиционных проектов являются одновременно их критериями эффективности. Конечно, все их невозможно учесть при прогнозировании нормы дисконтирования для конкретного инвестиционного проекта. Поэтому инвесторы ориентируются на ряд похожих показателей в финансовой сфере, в отрасли или ориентируются на стоимость собственного капитала как на барьер минимальной предельной доходности инвестируемого капитала.

Литература

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента: учебное пособие для средних специальных учебных заведений / И. Т. Балабанов. - Москва: Финансы и статистика, 2002.
2. Сапарова Б.С. Финансовый менеджмент \ Учебное пособие- Алматы: Экономика-Баспа, 2008, 849с.
<https://kudainvestiruem.ru/proekt/kriterii-ocenki-ehffektivnosti.html>

Мырзагерей Р.Н., 1 курс магистранты (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.к., профессор Л.С. Көмекбаева

ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҮНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ ДАМУ ТУРАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЛЫҚ САЯСАТЫ

Қазіргі әлемдік экономикада мемлекетаралық ынтымақтастықты дамытудың маңызды нысандарының бірі интеграциялық процестер болып табылады. Тарихи тұрғыдан мемлекеттер арасындағы қатынастар әрқашан әскери-экономикалық әлеует пен күштердің тепе-теңдігімен анықталатын. Міне, қазір де мемлекет Қарулы Күштерді тек өзін-өзі қорғау үшін пайдалануға құқылы болса да, күштер теңгерімі бұрынғысынша бірінші.

Қазіргі жағдайда қарулы күштерді қуатты державалармен заңсыз пайдалану халықаралық құқыққа сүйенетін басқа елдер, әлемдік қоғамдастық тарапынан айыптауды, қарсы іс-қимылды туындатады. 1950-ші ж. бастап кезең процесі ғылыми мәселелерін ұғыну экономикалық интеграция ғана жүйесінде, және тіпті осы уақытқа дейін бүкіл дүние жүзінің ғалымдары әзірленді айтарлықтай модельдер саны экономикалық интеграция. Бұл модельдер ықпалдасу үдерістерін дамытуда әр түрлі ойыншылар мен ықпалдасу құралдарына басым рөл атқарады, сондай-ақ соңғыларды қолданудың әртүрлі кезектілігін ұсынады. Сонымен қатар, осы модельдердің басым көпшілігін мемлекеттік органдар жетекші рөл атқаратын «жоғарыдан интеграциялау» модельдеріне не мемлекеттік емес субъектілер интеграцияның негізгі қозғаушы күші болып табылатын «төменнен интеграциялау» модельдеріне жатқызуға болады.

Экономистер Е. Винокуров пен А. Либманнның пікірінше, «Ресей, Қазақстан және Белоруссия (БЭК) Бірыңғай экономикалық кеңістігінің аумағындағы интеграциялық процесс және – неғұрлым кең форматта – ТМД үкіметаралық өзара іс-қимыл негізінде емес, еңбек пен кәсіпорындардың инвестициялық әріптестігін дамыту есебінен көп дәрежеде жүзеге асырылады». Сонымен қатар, экономикалық кедергілерге қарамастан, дәл осы үкіметаралық өзара іс-қимыл бағытын көрсетеді және интеграциялық процестерге алға жылжуға мүмкіндік береді. Үнтымақтастықты «төменнен интеграциялау» негізінде ғана жүйелі тереңдету мүмкін емес. Искерлік ахуалды жақсарту және өзара тиімді ынтымақтастықтың сапасын арттыру мақсатында 1995 жылы Қазақстан, Ресей, Белоруссия, ал

кейінірек Қырғызстан, Өзбекстан және Тәжікстан басшылары Кеден одағын құру туралы алғашқы шартқа қол қойды. 29 мамыр 2014 ж. ЕАЭҚ Кедендік одағының базасында 2015 жылдың 1 қаңтарында күшіне енетін Еуразиялық экономикалық одақ (ЕЭО) құру туралы шартқа[1].

Бұл халықаралық интеграциялық экономикалық бірлестікті құрудың мақсаты – қатысушы елдердің экономикасын нығайту және әлемдік нарықта елдердің бәсекеге қабілеттілігін жаңғырту және арттыру үшін бір-бірімен жақындастыру. Одақ құрамына Ресей, Қазақстан, Белоруссия және Армения кіреді. Заң ғылымдарының докторы Н. Г. Доронинаның айтуынша, «посткеңестік кеңістікте өңірлік интеграциялық бірлестікті құрудың жинақталған тәжірибесі Еуразиялық экономикалық одақты қалыптастыру жолымен ілгерілеуге мүмкіндік беретін жол картасын құруға мүмкіндік береді».

Құрылған бірлестіктің негізгі міндеттерінің бірі қолданыстағы және тараптар ратификациялаған халықаралық келісімдерде тәртіп орнату, сондай-ақ қолданыстағы құқықтық базаны кодификациялау қағидаты бойынша жүйелеу болып табылады. Мемлекетте салық саясатын дамытудың негізгі факторларын белгілеу кезінде экономикаға салық жүктемесінің деңгейін анықтау, шетелдік әріптестермен салыстырмалы талдау жүргізу қажет. Салық саясаты-мемлекеттің салық салу саласындағы іс-шаралар жүйесі, ол мемлекет пен салық төлеушілер мүдделерінің ымырасын ескере отырып құрылады; бұл сондай-ақ мемлекеттік кірістерді реттеу, жоспарлау және бақылау кезінде салық техникасын жүзеге асырудың құқықтық нормалары. Ол қаржы саясатының бір бөлігі болып табылады. Салық саясатының мазмұны мен мақсаттары қоғамның әлеуметтік-экономикалық құрылысымен және билікте тұрған әлеуметтік топтармен байланысты. Экономикалық негізделген салық саясаты «салық жүйесі арқылы қаражатты орталықтандыруды оңтайландыру мақсатын көздейді».

Мемлекеттің жалпы экономикалық саясатының бір бөлігі ретінде салық саясаты қоғамның мақсаттарымен айқындалады. Бұл мақсаттар салық базасына, салық салу ауырлығына және кірістерді алу тәсілдеріне қойылатын талаптарды тұжырымдайды. Салықтар қазіргі заманғы мемлекеттің экономикалық дамуының базалық негізін білдіреді. Дамыған елдерде мемлекеттік бюджет шығыстарының 90%-ына дейін салықтар есебінен қаржыландырылады. Мемлекет өзінің қоғамдық-саяси құрылымына қарай салық ауыртпалығын ел бюджеті мен экономикасын теңдестіру үшін бөледі. Салық ауыртпалығының мөлшері қаржы-экономикалық саясаттың таңдалған доктринасына байланысты. Экономика ғылымдарының докторы А. В. Ароновтың пікірінше, қазіргі уақытта мынадай саясаттың екі негізгі доктринасы бар: 1) либералдық – оған сәйкес мемлекет ұстамды салық саясатын жүргізіп, әлеуметтік-экономикалық процестерге өзінің араласуын шектейді; 2) жоғары салықтар алынатын және қоғамдағы әлеуметтік игіліктер мен экономикалық байлықты бөлуге кең ауқымды ықпал ету жүзеге асырылатын әлеуметтік-жүктелген.

Салық саясаты заңды және жеке тұлғалардың кірістерінің бір бөлігін жалпы мемлекеттік шығыстарды жабуға тарту, сондай-ақ заңды және жеке тұлғалардың кірістерін реттеу жөніндегі міндеттерді шешуге арналған. Бұл салық салу шекарасын, перспективаға есептелген ұлттық табыс көлеміндегі салық үлесін белгілеуді білдіреді – бұл салық стратегиясы, ал қазіргі уақытта – салық тактикасы ЕАЭО елдері-бұл өтпелі экономикасы бар мемлекеттер, онда жетпіс жыл бойы экономиканы құрудың жоспарлы қағидаты болған[2].

Бүгінгі күні Бірыңғай экономикалық кеңістік елдерінде салық саясатының негізгі қағидаттарын құру кезінде ортақ бөлімге келу өте маңызды, себебі сырттан ықпал ету ЕАЭО мүше мемлекеттерінің ішкі саясатына елеулі әсер етпеуі және елдердің өздері әлемдік аренада елеулі әсер етуі үшін. ЕАЭО Бірыңғай экономикалық кеңістік үшін үш негізгі типін біріктірген кезде салық саясатының кешенді түрі тиімді болар еді. Бірақ ЕАЭО мемлекеттері ұзақ уақыт бойы қатаң әкімшілік орталығы бар жоспарлы экономика жағдайында өмір сүргенін ескере отырып, ЕАЭО үшін салық саясатының түрін таңдау кезінде неғұрлым дұрыс жолмен жоғары салық салу деңгейі бар саясат болып табылады, бірақ айтарлықтай Мемлекеттік әлеуметтік қорғау кезінде. Бұл ретте бизнес үшін қолайлы инвестициялық ахуал жасау туралы есте сақтау қажет. ЕАЭО-ға кіретін елдер үшін орта және ұзақ мерзімді перспективада салық саясаты саласындағы міндет салық жүйесінің тиімділігін арттыру болып табылады. Дұрыс құрылған салық салу жүйесі мемлекетке бір салалардың немесе меншік нысандарының жедел өсуіне ықпал ете отырып және басқалардың дамуын баяулата отырып, нарықты белсенді қолдауға, өндірістің дамуын реттеуге мүмкіндік береді. ЕАЭО экономикалық кеңістігіне кіретін мемлекеттер үшін салық салудың басым принципі салық салудың бір реттік сипаты болады. Ең алдымен артық салық ауыртпалығын болдырмау үшін салық салу субъектілерінің мүдделерін ескеру, сол арқылы бизнес үшін инвестициялық тартымдылықты арттыру және капиталды офшорлық аймақтарға шығаруды барынша азайту қажет. Қазіргі әлемде елдер бюджетке қаражатты жұмылдыру

үшін күрделі салық жүйесін қолданады, олар 40-тан 50-ге дейін түрлі түрлерді қамтиды. Бұл жиын салық салу көздері мен объектілерінің айырмашылығымен түсіндіріледі.

Қазақстанның салық саясатын сипаттай отырып, ол «мүмкін болатын нәрсенің бәрін алу» принципін біріктіреді деп айтуға болады, бірақ бұл ретте салықтардың өсуі мемлекеттік табыстың өсуімен сүйемелденбейді. Ставкалардың шекті шекарасы анықталған және әрбір нақты жағдайда көптеген факторларға байланысты. Салық салудың жоғары деңгейі кезінде азаматтарға едәуір әлеуметтік қорғау қамтамасыз етілді. Қазақстанда салық түсімдерінің серпініне макроэкономикалық факторлар да, макроэкономикалық факторлар да (инфляцияның жоғары деңгейінің төмендеуі, кәсіпорындардың өзара қарызының дағдарысы, кәсіпорындардың бюджет берешегінің өсуі) теріс әсер етеді [3]. Салық базасы, әртүрлі салықтар үшін тиімді салық ставкасы мен инфляция арасындағы өзара байланыс тетіктеріндегі айырмашылықтар жекелеген салықтардың инфляциялық процестерге сезімталдығының біркелкі дәрежесіне алып келеді, алайда инфляцияның салықтардың нақты түсімдеріне әсерін нақты анықтау өте қиын.

Қазақстандық экономиканың ашықтығының салыстырмалы түрде төмен дәрежесі сыртқы экономикалық қызмет сияқты фактордың салықтық түсімдеріне әсерін қарау қажеттігіне алып келеді. Экспорт пен импорттың шамасы, сыртқы сауда сальдосы және өзге де макроэкономикалық факторлар салықтардың жекелеген түрлерінің (ең көбі – экспорттық және импорттық баждарға) түсіміне белгілі бір ықпал етуі мүмкін, алайда мұнда алынатын табыстарға салық салу тәртібінің нормативтік өзгерістерінің аса күшті әсерін де, сыртқы экономикалық саламен неғұрлым тығыз байланысты салықтардың жекелеген түрлеріне макроэкономикалық факторлардың аса қарама-қарсы әсерін де ескеру қажет [4].

Әрбір мемлекетте салық салу принциптері заңмен және тұтастай ұқсас бекітілген. Алайда одақтың Бірыңғай экономикалық кеңістігі шеңберінде салық салудың басым принципі салық салудың бір реттік сипаты болып табылады. Артық салық ауыртпалығын болдырмау үшін, ең алдымен салық салу субъектілерінің мүдделерін ескеру, сол арқылы бизнес үшін инвестициялық тартымдылықты арттыру және капиталды офшорлық аймақтарға шығаруды барынша азайту қажет. Сондай-ақ жүргізілетін кедендік саясатты назарға алу өте маңызды, өйткені бажды өндіріп алу оңтайлы болуы тиіс. ЕАЭО-ның әрбір қатысушысының мүддесінде экономикалық кеңістік шеңберінде жақындастыру мен шоғырландыруға бағытталған елдің салық жүйесін құру кезінде сауатты фискалдык саясат жүргізу. Бірыңғай экономикалық кеңістікке интеграциялану кезіндегі елдердің салық саясаты – бұл Бірыңғай экономикалық кеңістікке кіретін әрбір мемлекеттің жеке ерекшеліктері мен ұлттық мүдделерін ескеретін салық жүйесінің тұжырымдамасын әзірлеу бойынша, салық жүйелерін іс жүзінде енгізе отырып және олардың тиімділігін бақылай отырып, салық тетіктерін пайдалану бойынша кеңістікке қатысушы елдердің дәйекті іс-әрекеттері [5].

Әдебиеттер

1. Аронов А.В. Налоговая политика и налоговое администрирование: учебное пособие / А.В. Аронов, В.А. Кашин. – М.: Магистр: Инфра-М, 2013. – 544 с.
2. Винокуров Е., Либман А. Две евразийские интеграции // Вопросы экономики. – 2013. – № 2.
3. Егоров С.А. Международное право: учебник / С.А. Егоров. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Статут, 2014.
4. Ермекбаева.Б.Ж., Салықтар және салық салу: Оқулық. – Алматы: «Қазақ университеті», 2003. – 5 б.
5. С.М. Найманбаев Салықтық құқық. - Алматы: Жеті жарғы, 2005. - 400 б.

Мырзагерей Р.Н., 1 курс магистранты (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.к., профессор Л.С. Көмекбаева

ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚ МҮШЕ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ САЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРІ

Салық заңнамасы-құқық саласы, оның нормалары үнемі жетілдіріліп отырады. Еуразиялық экономикалық комиссия осы саладағы ЕАЭО-қа мүше мемлекеттердің (Армения Республикасы, Беларусь Республикасы, Қазақстан Республикасы, Қырғыз Республикасы және Ресей Федерациясы) заңнамаларының өзгерістеріне мониторинг жүргізіп отырады. ЕАЭЖ жанынан құрылған салық саясаты және әкімшілендіру бойынша Консультативтік комитеттің алаңында өзекті мәселелерді қарау ұйымдастырылады.